

Nr 335.

Herr **Söderberg** i Stockholm m. fl. om införande i regeringsformen af bestämmelser angående församlingsfrihet.

Då 1809 års män beslutade och stadfäste våra nu gällande grundlagar, byggde de därmed upp den plattform för svenskt statsskick och samhällslif hvarpå vi, deras arftagare, ännu i stort sedt stå. Efter sin uppfattning sökte de genom grundlagsbestämmelser trygga folkets frihet och själfbestämmanderätt.

Gärna må också erkännas den stora betydelse grundlagarnes bestämmelser ägt för demokratiens utveckling i landet. Denna betydelse var dock förvisso större förr, då ännu ej maktfaktorer af kapitalistiskt kynne och snitt trädte fram på arenan. Nu står emellertid striden hård emellan den uppfattning, som ytterst bottnar i häfdandet af det stora flertalets rätt, och den uppfattning, som vill forma samhällslivet efter hvad den under tiden tillkomna storkapitalismen fordrar.

När i regeringsformens 16 § bland annat åt religionsfriheten gafs grundlags helgd, så var denna frihet särskildt uppmärksammas af lagstiftarne. Behovvet af lagligt tryggad religionsfrihet hade nämligen framstått; man erkände dess riktighet och gaf detta erkännande den högsta form, lagen känner. Och när regeringsformens 86 § åt tryckfriheten gafs samma betydelse, så framgår oförtydbart, att man ansåg äfven denna frihet vara en af hörnstenarne i ett fritt samhällsskick.

Att särskildt dessa m. fl. för medborgarnes frihet viktiga frågor beaktades vid utarbetandet af nu gällande grundlagar, torde få ses i be-lysning af hvilka faror de varit utsatta för, hvilken roll de spelade i dåtidens samhällslif och hvilken vikt man lade vid att hålla dem fredade från obehörigt ingripande.

De borgerliga frihetssträfvanden, som då så starkt rörde sig i tiden
Bihang till Riksd. prot. 1911. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 142 Häft. (Nr 335). 1

och förnämligast inriktade sin uppmärksamhet på skydd åt idéernas fria framförande, återspeglas häri.

Att icke alla medborgarnes fri- och rättigheter nära berörande frågor så starkt beaktades af dessa våra lagstiftare, torde berott på, att de ej ansågos vara i behof af grundlagsenligt skydd, emedan de af ålder så invuxit särskildt i svenskt samhällslif, att de för dem framstodo såsom gifna och oförytterliga.

Hit hör frågan om *församlingsfriheten*.

Då vi härmed fästa Riksdagens uppmärksamhet på den uti vida kretsar brännande frågan om bättre skydd för församlingsrätten och framställa kraf om denna viktiga medborgerliga frihets befästade genom grundlag, tillåta vi oss till en början gifva en kort framställning af huru denna angelägenhet vid vissa tidpunkter behandlats inom den svenska Riksdagen och huru Riksdagen ställt sig till frågan om församlingstrihetens skydd.

Historik.

Till 1862—63 års Riksdag framlade Kungl. Maj:t (sept. 1862) proposition om ny strafflag. I det kapitel, nr 10, som handlar om »Brott mot offentlig myndighet» föreslogs i dess 14 §:

»Ej vare menighet å landet eller i stad förment att sammankomma till öfverläggning om mål eller ärende, som menigheten rör; ej heller må sådan sammankomst af offentlig myndighet upplösas, så framt därvid ej företages något, som emot lag stridande är eller eljest allmän ordning störer. Om tid och ställe för sammankomsten, där den ej redan, genom lag eller särskildt stadgande, bestämd är, skall dock anmälan göras hos offentliga myndigheten i orten eller staden så långt förut, att den kan därvid tillstädasvara, om så nödigt anses. Sker sammankomsten utan sådan anmälan; vare den, som sammankomsten föranstaltade, förfallen till böter från och med tjugu till och med tvåhundra riksdaler.»

Kungl. Maj:t ville alltså här införa ett i strafflagen med dess gifna påföljd utfördt anmälningstvång för offentliga mötens och sammankomsters afhållande.

Lagutskottet vid samma års riksdag fann denna föreslagna lagparagraf af sådan art, att den urgamla rätten för svenska medborgare att fritt sammankomma och afhandla sina angelägenheter därigenom skulle kringskäras, framförallt genom anmälningstvånget. Denna framförda mening, hvilken anslöt sig till den uppfattning, som betraktade församlingsfriheten som gifven och själfklar, gaf också lagutskottet uttryck åt i sin förändrade formulering af 10 kap. 14 § i merbemälda lagförslag. Lagutskottet föreslog nämligen:

»Sammankommer menighet å landet eller i stad till öfverläggning

om allmänt eller menigheten särskildt rörande ärende; då må tillträde till sammankomsten ej offentlig Myndighet förvägras. Ej må sammankomsten af Myndigheten upplösas, så framt därvid ej företages något, som emot lag stridande är, eller eljest allmän ordning störer. Den som underlåter att hörsamma Myndighetens bud i ty fall, straffes med böter från och med tio till och med tvåhundra Riksdaler.»

Ridderskapet och adeln, borgare- och bondestånden godkände lagutskottets förslag utan debatt eller votering. I högvärdiga prästeståndet däremot utspann sig en längre debatt, hvarvid flera af ståndets ledamöter ställde sig på Kungl. Maj:ts förslag, men segern hembars dock af lagutskottets talesmän med 16 röster mot 14.

Rikets ständer hade alltså år 1863, genom det af alla fyra stånden fattade beslutet, hvarigenom Kungl. Maj:ts förslag förkastades och lagutskottets förslag antogs, bestämdt uttalat sig *emot* någon inskränkning i den visserligen icke grundlagsbefästade, men dock af ålder häfdvunna församlingsfriheten. Kungl. Maj:t kunde desto mindre sväfva i ovetskap om motiven för detta Riksdagens beslut, som i den skrifvelse, som afläts till Kungl. Maj:t, dessa motiv tydligt framhöllos. Kungl. Maj:t sanktionerade också Riksdagens beslut, och 1864 års strafflag har i sitt 10 kap., nuvarande 15 §, den lydelse som 1862—63 års Riksdag gaf stadgandet ifråga.

Dock, trots denna Riksdagens tydligt uttalade mening, utfärdade Kungl. Maj:t år 1868 den beträffande sin verkan på församlingsfriheten kända, men ej välkända, »Ordningsstadga för Rikets Städer.» Isynnerhet genom dennas 13 § jämte landshöfdinginstruktionens af år 1855 10 § lades och ligger fortfarande, utan Riksdagens medbeslutande, i de administrativa myndigheternas händer en af Kungl. Maj:t gifven maktutöfning, som alltmer trängt in på och i åtskilliga fall gjort illusorisk såväl den af 1809 som 1862—1863 års lagstiftare »såsom gifven» betraktade församlingsfriheten.

I slutet på 1880-talet gjorde sig, till följd af en del då inträffade förhållanden, en stark rörelse gällande i landet för att gifva lagligt skydd åt församlingsfriheten, och dessa sträfvanden gafvo sig äfven uttryck inom riksdagen.

Vid 1890 års riksdag väcktes af V. Vahlin och P. Andersson i Högkil en motion om ett tillägg till 16 § regeringsformen, gående ut på att i grundlagen tillförsäkra svenska folket församlingsfrihet samt att föreskrifter om församlingsrätten skulle stiftas af Konungen och Riksdagen gemensamt. I motiveringen framhöllos, att, under det grundlagen tillförsäkrar svenska folket religionsfrihet, tryckfrihet och skydd till person och egendom, så innehåller grundlagen ingenting om församlingsrätten, och

att i vår nu gällande strafflag ej heller något stadgande till betryggande af nämnda rättighet intagits, utan att denna rätt af Riksdagen i sin skrifvelse 1863 till Kungl. Maj:t förutsattes »såsom gifven». Vidare påpekades, att församlingsrätten blifvit gång efter annan på administrativ väg inskränkt, dels genom ordningsstadgan för rikets städer, dels genom ändring af nämnda stadga, samt att endast Konung och Riksdag böra besluta i ett ärende, som är af sådan vikt för medborgarne, hvarjämte angafs att i Danmark, Nederländerna, Belgien, Preussen, Österrike och Italien finnas grundlagsstadganden om församlingsrätten.

Motionen mynnade ut i yrkande på följande tillägg till 16 § regeringsformen:

»Ej må det förmenas svenske medborgare att sammankomma för öfverläggning i allmänt eller enskildt ärende. De föreskrifter, som erfordras till förekommande af missbruk af denna församlingsrätt, meddelas i lag, som stiftas af Konungen och Riksdagen gemensamt.»

Konstitutionsutskottet hemställde enhälligt om afslag på motionen, emedan ett bekräftande af församlingsfriheten genom intagande i 16 § regeringsformen af ett allmänt stadgande därom ej vore behöfligt vid det förhållande att församlingsfriheten hos oss äfven utan dylik bestämmelse anses för gifven, samt emedan utskottet höll före, att äfven om en förändrad lagstiftning skulle vara af nöden i fråga om förevarande ordningsföreskrifter, denna ikväl ej påkallade den föreslagna förändringen i grundlagen.

1

Ärendet föranledde i Andra kammaren en liflig och intressant debatt, hvarur här må anföras några synpunkter, som den främste motiören utvecklade i ett längre anförande:

»I strafflagen af år 1864 intogos i dess 10 kap. nuvarande 15 § bestämmelser rörande församlingsrätten. Såväl Riksdagens lagutskott som dess 4 stånd vägrade vid 1863 års riksdag att därutöfver godkänna vissa andra bestämmelser af mer restriktiv art, som i Kungl. Maj:ts förslag intagits och *Kungl. Maj:t utfärdade lagen med uteslutande af dessa restriktioner, som Riksdagen vägrat sitt godkännande.* Församlingsrättens så skyddande som begränsande synes mig, genom antagande och promulgerande af 1864 års lag, hafva af de bägge statsmakterna erkänts som en uppgift, fallande inom deras gemensamma lagstiftningsområde, för så vidt detta ej får anses erkänt, åtminstone från ena sidan, redan genom 1849 års förordning om sammankomster, »utfärdad på riksens ständers underdåniga förslag», eller för att tala enligt Riksdagens skrifvelse: »som rikets ständer för sin del beslutat utfärdande af.»

»I af Kungl. Maj:t 4 år efter strafflagens promulgerande, utfärdad 'Ordningsstadga för rikets städer', återfinner man emellertid i fråga om församlingsrätten en särdeles viktig restriktion, som Riksdagen så nyss förut vägrat sitt godkännande, och därtill flera nya, gående vida längre i bestämd strid med Riksdagens 1863 uttalade vilja och mening.

Dessa restriktioner äro: fordran af anmälan och i vissa fall äfven af tillåtelse till offentlig sammankomst, och för underlåtelse härutinnan bötesbestämmelser för såväl mötestillställaren som platsupplåtaren; fordran för tillställaren af skriftligt bevis om platsägarens medgifvande (1886); tillerkännande åt polismyndighet af rätt att förbjuda sammankomsts förnyande, och slutligen ändrad böteslatitud för mötesdeltagare, som vägra att åtskiljas.»

Grundlagsbudet »Ej må Konungen utan Riksdagens och icke Riksdagen utan Konungens samtycke ny lag göra eller gammal afskaffa» hade visserligen ej blifvit till bokstafven brutet, »men ordningsstadgans föreskrifter hafva medfört alldeles samma praktiska följder, som om Kungl. Maj:t i strafflagens 10 kapitel 15 § tillagt den bestämmelse om anmälan, som Riksdagen vägrat sitt godkännande, och därutöfver dessa än mer skärpta restriktioner, som icke ens i det kungliga förslaget förefunnes... Strafflagen står nog kvar oförändrad med sin döda bokstaf, men anden, som gör lefvande, finnes hos ordningsstadgan. Hvad lagen tillåter förbjuder stadgan, där lagen velat fria, där faller stadgan; lagen bestämmer vissa bötesgränser, men stadgan har flyttat äfven dessa!»

Talaren skildrade vidare, huru den farliga uppfattning, som gifvit sig uttryck i ordningsstadgans tillägg till strafflagen, syntes visa en betänklig benägenhet att sprida sig än vidare och att »redan måtta åt andra delar af strafflagen, liksom den äfven smittat med ett latitudsystem i lagtolkning och lagskipning», huru man börjat alltmer se öfver ordet »allmän», som äfven Riksdagen ännu så sent som 1887 insköt framför ordet »förargelse» i 7 kapitel 1 § strafflagen, huru man med den rätt stadgan ger, men lagen icke erkänner, förbjuder uppreandet af kända föredrag, utan äfven tillåtit sig förbjuda en person uppträda med hvad föredrag som helst — hvilken rätt icke ens stadgan ger myndigheterna.

»Hur långt sträcker sig ordningsstadgans kraft att plåna ut svensk lag?» »Hvilka nya kapitel eller §§ af våra lagar skall den vid nästa ändring bringa till tystnad?» På dessa frågor kunde hvarken Riksdagen eller konstitutionsutskottet gifva något svar.

Talaren öfvergick därpå till en undersökning af huruvida församlingsrätten för vårt folk ägde en sådan betydelse, att den borde skyddas

af lag, eller om den vore ett så oviktigt moment i vårt folks lagliga rdning, att för den lämpligast borde reglementeras i sammanhang med gatsopning, fortkörning, kägel- och positivspel, maskerader, lindansning och dylikt i »författningar som rikets allmänna hushållning röra.» »Församlingsfriheten är» — heter det i protokollet — »ju blott ett annat namn för yttrandefrihet, det är den angreppet gäller, och yttrandefriheten är dock livsvillkoret för hela vår moderna kultur, med den står och faller allt vårt hopp om framåtskridande mot en högre. Lagstiftningen i denna fråga bérör således så viktiga osh på samma gång grannliga områden — att svenska folkets representanter icke kunde underlåta att häfda sin fulla anpart i denna lagstiftning.»

Uti de massinstämmanden, som följde på Vahlins här svagt antydda anförande, var Adolf Hedin främst, och af nuvarande ledamöter af Andra kammaren märkas namnen Andersson i Nöbbelöf, Jansson i Krakerud, Ollas A. Ericsson, Nilsson i Skärhus, Folke Andersson m. fl., för att inte nämna förutvarande ledamöter, bland hvilka befinner sig bl. a. P. Waldenström.

Konstitutionsutskottet hade sin försvarare uti hr Rydin, och det enhälliga utskottsutlåtandet samlade 108 röster mot 79, som voro för bifall till motionen.

Frågan återupptogs vid 1891 års riksdag af Julius Mankell, som sökte en annan, hvad han trodde sig finna, framkomligare väg för beredande af större skydd åt församlingsrätten. Uti den motion, han väckte vid 1891 års riksdag, hemställdes om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om vidtagande af de ändringar i de församlingsrätten berörande administrativa stadganden, att denna rätt måtte betryggas i öfverensstämmelse med de af 1862—63 års Riksdag godkända grunder.

Andra kammarens första tillfälliga utskott ägnade frågan om församlingsrätten en ingående undersökning, särskildt lagstiftningens förhållande till densamma. Dess historiska utredning af frågan, som sträcker sig tillbaka till midten af 1700-talet, är af synnerligen stort intresse och mycket upplysande. Utskottet delade motionärens uppfattning om församlings- och föreningsrättens betydelse, samt fastslog detta i satser som: »Vid sidan af det tryckta ordet utgör församlings- och föreningsväsendet ett hufvudmedel för samhällsutvecklingen. Det kan sägas, att om tryckfriheten är det nutida fria samhällets ena lunga, så är förenings- och församlingsfriheten dess andra.»

Utskottet anförde själf, att det riktigaste resultat, det efter frågans pröfning borde framkomma till, vore en »hemställan om en skrifvelse till

Kungl. Maj:t om utarbetande och framläggande för Riksdagen om lämpliga lagbestämmelser rörande församlingsrätten, hvarigenom denna rätt blefve bättre tryggad än erfarenheten utvisar, att nu gällande lagstadganden i vissa afseenden förmå. Då detta dock ej låg inom utskottets befogenhet, stannade utskottet vid att föreslå en skrivelse, rörande omarbetning af ordningsstadgans för rikets städer 13 § i hufvudsakligt syfte, att de därstädes gifna bestämmelserna, för så vidt de röra allmänna föredrag och sammankomster, måtte ändras och förtydligas, till förekommande af missförstånd och godtycke.

Då ärendet förekom i Andra kammaren, opponerade sig flera ledamöter, bland dem kraftigast Adolf Hedin, emot antagandet af utskottets utlåtande, emedan detta skulle innebära ett godkännande af den af Kungl. Maj:t inslagna administrativa lagstiftningsvägen, hvarigenom inskränkningar gjorts i församlingsrätten, och en uppmaning till Kungl. Maj:t att fortsätta på denna väg. Man ansåg det bättre att vänta, tills lagstiftning i ämnet på vederbörligt sätt kunde ske. Såväl utskottets hemställan, som motionen afslogs också med 145 röster mot 43.

Motionärerna vid 1890 års riksdag, V. Vahlin och P. Andersson i Högkil, återkommo emellertid till 1892 års riksdag med förnyad motion i ämnet, denna gång åtföljda af Julius Mankell, som äfven frambar motion om församlingsrättens befastande i grundlagen.

J. Mankell ansåg, att i § 16 regeringsformen borde inskjutas orden »ingen hindra i församlingsfrihetens utöfvande», samt att i § 86 regeringsformen borde tilläggas:

»Med församlingsfrihet förstås svenske mäns rättighet att utan föregående anmälan eller tillstånd sammankomma för öfverläggning om allmänt eller enskildt ärende samt att med öfverläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer. Närmare bestämmelser i afseende på denna rätts utöfvande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning § 87 mom. 1 regeringsformen föreskrifver.»

1892 års konstitutionsutskott häfdade utskottets förut intagna ståndpunkt och yrkade afslag på motionerna i fråga. Samtliga andrakammarledamöterna åter i utskottet reserverade sig och yrkade bifall till församlingsfrihetens grundlagsenliga befastande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den utökade lydelse af § 86 regeringsformen, som föreslagits af Julius Mankell. Man hade dock uttryckt orden »utan föregående anmälan eller tillstånd». A. Hedin yrkade i särskild reservation, att bestämmelsen skulle lyda: »Med församlingsfrihet förstås svenske mäns rättighet att utan föregående tillstånd sammankomma», etc.

Då ärendet förekom i Andra kammaren, bifölls reservanternas förslag med 96 röster mot 93. *Ingen talare uppträdde emot.* Första kammaren antog utan votering konstitutionsutskottets afslagsyrkande.

Vid 1893 års riksdag, återupptog herr Daniel Persson i Tällberg frågan ånyo i en i Andra kammaren framburen motion, hvars yrkande sammanföll med det af kammaren 1892 fattade beslutet. Konstitutionsutskottet afslog ånyo, Andra kammarens representanter i utskottet reserverade sig, och kammaren biföll reservanternas förslag, *denna gång utan votering.* Andra kammaren hade sålunda för andra gången uttalat sig för församlingsfrihetens grundlagsenliga befastande. Första kammaren vidhöll sin ståndpunkt.

Såvidt vi ha oss bekant har denna fråga sedan icke varit föremål för Riksdagens pröfning.

Frågans senare läge.

Under den långa tid, som församlingsfriheten och den därmed sammanhängande demonstrationsrätten här i landet reglerats af Kungl. Maj:ts vid sidan om Riksdagens beslut gifna förordningar, ha i stor utsträckning medborgarne och framför allt arbetarne fått erfara verkningar häraf. Den tidigare »såsom gifven» ansedda församlingsrätten har alltmera gjorts beroende af myndigheternas uppfattning om hur långt och vidt de administrativa stadgandena skola tillämpas. Fallen ha varierat, från småaktiga tillämpningar af ordningsstadgar och upp till de ännu i frisk hågkomst varande händelserna i Stockholm den 20 april 1902.

De senare åren — isynnerhet de tvänne senaste — ha dock alltmera blottat vådan af att vissa fundamentala medborgerliga fri- och rättigheter sakna skydd af grundlag samt till och med af allmän lag, Dessa uppfattningar gäfvos redan vid 1910 års riksdag tillkänna uti en af hr Lindhagen m. fl. väckt motion, hvori riktades Riksdagens uppmärksamhet på det i vårt land befintliga och särskildt under år 1909 starkt framträdande godtycket från de administrativa myndigheternas sida, beträffande isynnerhet fridlysningarnas ingripande uti församlingsrätten och demonstrationsrätten samt häktningar och åtal.

Uti en af herr Kristensson m. fl. vid detta års riksdag väckt motion har Riksdagens uppmärksamhet ånyo fästs på det intrång i församlingsrätten, som allt fortfarande sker genom de af Konungens befallningshafvande vidtagna fridlysningarna.

Då vi genom denna motion ytterligare påkalla Riksdagens uppmärksamhet på den för arbetarklassen i all synnerhet viktiga frågan om församlingsrätten och demonstrationsrätten, så ledas vi af samma utgångspunkter, som förestafvat ofvannämnda motioner, nämligen: dels den stän-

digt existerande faran af att medborgerliga fri- och rättigheter, hvilka visserligen ej äro lagfästa, men dock allmänt ansetts såsom *oförytterliga och gifna*, kunna kringskäras genom godtyckligt och efter subjektiva uppfattningar tillämpade administrativa stadganden, dels af den under årens lopp vunna erfarenheten af att så verkligen ägt rum. Särskildt ordningsstadgan för rikets städer af år 1868 samt landshöfdinginstruktionen af 1855 ha lagt uti resp. myndigheters hand en maktbefogenhet af utomordentlig räckvidd.

Till följd af sin elastiska beskaffenhet ha de administrativa förordningarne under årens lopp mer och mer kunnat af myndigheterna tillämpas på ett sätt som bibringat arbetsklassen den uppfattningen, att myndigheterna *tagit parti* i den sociala striden. Många utaf de hinder, trakasserier och straff, som drabbat arbetarne, då de enligt sin egen uppfattning endast utöfvat dem tillkommande fri- och rättigheter, skrivas sålunda af en stark opinion på vederbörande myndigheters bristande opartiskhet. Rätten för menige man att fritt sammankomma och afhandla för dem viktiga frågor, löper fara att helt glida undan, om ej en bestämd gräns uppdrages, öfver hvilken myndigheterna ej få gå. Denna gräns bör, enligt vår bestämda uppfattning, angifvas genom lag, stiftad af Konung och Riksdag gemensamt.

Bland allt annat, som onekligen vittnar om en fortgående sträfvan hos de administrativa myndigheterna att öka maktfullkomligheten på detta område, må pekas på de numera rätt talrikt förekommande anmälningarna till Riksdagens Justitieombudsman från medborgare, som ansett sig orättfärdigt behandlade och dömda af dessa myndigheter. I flera fall har J. O. gifvit de klagande upprättelse.

Under begreppet »ordning» och upprätthållande däraf kan inrymmas så ofantligt mycket, och i »ordningens» namn kunna gentemot arbetarne många åtgärder vidtagas, hvaröfver mångtusen arbetare uppröras i sitt innersta och en af grunderna lägges för *deras* uppfattning om sin ställning i samhället.

Huru långt denna administrativa makt kan utvidgas, därom gaf år 1909 talande exempel. Den officiella »Redogörelse för lockouterna och storstrejken i Sverige år 1909» talar ett tydligt språk om myndigheternas nit, beträffande förbud för utöfvande af församlingsrätten och den del af densamma, som särskildt tager sig uttryck i demonstrationsrätten. Angifvande kursen, höjde Kungl. Maj:t bötesbeloppet för förseelse mot ordningsstadgan från dess förut i stadgan angifna gräns, 20 kronor, till 100 kronor. Konungens befallningshafvande hade förut, enligt landshöf-

dingeinstruktionen, rätt att själfva fastställa de viten, de finna för godt. Och med denna redan gifna och ytterligare ökade maktbefogenhet i handom utfärdade länsstyrelser, magistrater och kommunalnämnder synnerligen talrikt mötes- och demonstrationsförbud.

Omfånget af förbuden och inskränkningarna framgår af följande ur nämnda redogörelse:

*Redogörelse
öfver mötes-
och demon-
strationsför-
bud år 1909.*

»Enligt hvad de inkomna redogörelserna gifva vid handen, utfärdades kungörelser, innehållande förbud mot folksamlingar, demonstrationer, föredrag m. m. eller uppmaning att undvika folksamlingar, i nedan uppräknade län:

Stockholms län. Kommunalnämnden i Sundbyberg och ordningsnämnden i Djursholm förbjödo, den förra vid vite af 50 kr. och den senare vid vite af 25 kr., folksamlingar och demonstrationer i köpingarna. Länsstyrelsen förbjöd vid vite af 25 kr. folksamlingar och demonstrationer å vägar, gator och öppna platser å landsbygden med municipalsambhällen och Saltsjöbadens köping äfvensom, på framställning af chefen för fjärde arméfördelningen, å de till garnisonens öfningsfält norr om Stockholm hörande egendomar. Magistraterna i Södertälje, Vaxholm och Norrtälje utfärdade dylika förbud med enahanda vitespåföljd.

Södermanlands län. Länsstyrelsen förbjöd vid 20 kronors vite demonstrationer och folksamlingar i Gnesta, Flens, Oxelösunds och Katrineholms municipalsambhällen äfvensom vid 10 krs vite föredrag, sammankomster och öfverläggningar å allmänna vägar. Magistraterna i Nyköping och Eskilstuna förbjödo demonstrationer och folksamlingar med bötespåföljd i Nyköping af 20 kronor och i Eskilstuna af 5 till 100 kronor.

Östergötlands län. Länsstyrelsen utfärdade, dels utan angifven vitespåföljd förbud mot möten och föredrag å och invid de allmänna landsvägarna å länets landsbygd och dels vid 20 kronors vite förbud mot folksamlingar och demonstrationer i Borgs villastad samt å allmänna platser osh vägar i Tannefors kvarnby och en del af S:t Lars socken. I Linköping och Norrköping utfärdades af magistraterna förbud vid vite af 20 kr., mot folksamlingar och demonstrationer.

Kronobergs län. Länsstyrelsen förbjöd vid vite af 25 kr. folksamlingar och demonstrationer inom bruksområdena för Kosta glasbruk och Lessebo bruk. Magistraten i Växjö stadgade förbud, vid äfventyr af böter till belopp af 2 t. o. m. 50 kr., mot folksamlingar å gator och allmänna platser, samt mot demonstrativ samling vid arbetsplatser.

Kalmar län. Länsstyrelsen förbjöd vid 10 kronors vite hållande af

föredrag samt anordnande af eller deltagande i sammankomster å allmän väg samt vid 25 kronors vite folksamlingar å Hellefors pappersbruks fabriksområde. Magistraten i Kalmar stadgade böter af 20 till 100 kr. för folksamlingar och demonstrationer å gata eller allmän plats; magistraterna i Oskarshamn och Västervik förbjödo vid 20 kronors vite folksamlingar och demonstrationer inom vederbörande stad.

Gotlands län. Magistraten i Visby förbjöd, vid påföljd af böter från 5 till 20 kronor, dels folksamlingar inom stadens område utom murarna efter kl. 9 på aftonen, dels folksamlingar och demonstrationer å gator, vägar och allmänna platser inom staden. Det förra förbudet för- anleddes däraf, att »en mängd ungdom tagit för vana att sent på aft- narna samlas å öppna platser utanför staden för idkande af dans, sång och spel på dragharmonika eller andra sådana nöjen», hvilket gjort, att »närboende personers nattro blifvit störd och oordningar uppstått».

Kristianstads län. Magistraten i Kristianstad förbjöd folksamlingar och demonstrationer å gator och allmänna platser. Straffpåföljden var böter intill 100 kr.

Malmöhus län. Länsstyrelsen förbjöd, vid vitespåföljd, folksamlingar och möten å allmänna vägar.

Hallands län. Länsstyrelsen förbjöd, vid 100 kronors vite, före- drag å allmänna vägar å landsbygden, Oskarsströms och Nyhems municipal- samhällen inberäknade.

Älfsborgs län. Länsstyrelsen förbjöd, vid vite af 200 kronor, viss namngifven person, att å allmän väg inom länet hålla föredrag eller på annat sätt föranleda folksamlingar. (Genom utslag den 8 februari 1910 har regeringsrätten, enär förbud af ifrågavarande beskaffenhet ej finge meddelas, annat än för ett eller flera särskilda tillfällen eller med annan lämplig begränsning, men Konungens befallningshafvandes resolution icke innehölle någon sådan inskränkning i afseende å förbudets giltighet, på det sätt ändrat samma resolution, att det däri stadgade förbudet förklarades ha gällt allenast för ett i offentligt tillkännagifvande omförmäldt tillfälle). Magistraten i Borås förbjöd, utan angifvande af straffpåföljd, folksamlingar å gator och allmänna platser.

Värmlands län. Länsstyrelsen stadgade förbud, vid vite af 5 till 20 kr., mot allmänna möten och föredrag dels å den inom By socken fallande delen af den starkt trafikerade allmänna landsvägen mellan Seffle köping och Kila socken, dels å allmänna vägar vid eller i omedelbar när- het till Trossnäs öfningsfält.

Örebro län. Magistraten i Örebro utfärdade kungörelse med all-

varlig maning till stadens innevånare att iakttaga ordning och skick å stadens gator samt undvika folksamlingar eller eljest störande uppträden.

Västmanlands län. Länsstyrelsen förbjöd alla folksamlingar och demonstrationer på allmänna vägar och för trafik anordnade öppna platser i municipalsamhällen eller eljest å landsbygden inom länet och stadgade ett vite af 20 kronor för enhvar, som deltog i en sådan folksamling eller demonstration. Vidare stadgade länsstyrelsen ett vite af 50 kronor för enhvar, som å mark, tillhörande den under föreståndarens för Bjurfors skogsskola förvaltning stående Bjurfors kronopark, försåvidt den tillhörde Västmanlands län, anordnade eller läte kungöra möte eller sammankomst, och ett vite af 25 kr. för enhvar deltagare i sådant möte. Magistraterna i Västerås, Köping och Arboga förbjödo, vid påföljd af böter intill 100 kr., folksamlingar och demonstrationer inom städerna. I den kungörelse magistraten i Köping härom utfärdade heter det: »Med demonstration afses i denna kungörelse såväl ordnadt som oordnadt tåg eller samling af folk äfvensom demonstrativt uppträdande mot de arbetande vid deras väg till eller från arbetet eller vid andra tillfällen.»

Kopparbergs län. Folksamlingar och demonstrationer förbjödos å landsbygden, köpingar och municipalsamhällen medräknade, samt i Falun och Hedemora. Vitespåföljden var å landsbygden till en början 20 kr., sedermera 50 kr., i Falun 50 kr. och i Hedemora 25 kr.

Gäflborgs län. Länsstyrelsen förbjöd vid vite af 25 kr. folksamlingar och demonstrationer å Forsbacka bruksområde, Margretehills egendom och vägen mellan Forsbacka bruk och Forsbacka järnvägsstation, allt i Valbo socken; i Högbo socken; i den del af Hille socken, som begränsas af Gäfle stad och Valbo socken, samt Strömsbro och Fors by; å Jädraås bruksområde och ytterligare en del af Ockelbo socken i Ashammars stationssamhälle, Olsbacka samhälle samt å ännu ett område och 3 vägar i Ofvansjö socken, äfvensom i Torsåkers socken. Magistraten i Gäfle förbjöd vid vite af 20 kr. folksamlingar och demonstrationer i staden.

Västernorrlands län. Länsstyrelsen förbjöd vid vite af 25 kronor folksamlingar och demonstrationer å vägar och öppna platser å landsbygden.»

Enbart denna officiella relation gifver vid handen hur illusorisk församlingsrätten var för arbetarklassen under denna tid. Vi våga antaga, att hade 1809 års grundlagstiftande män kunnat blicka ett sekel in i framtidens Sverige och föreställt sig, att *så* skulle förhållandena utveckla sig, hade de säkerligen ej dröjt att i *grundlagen* inrista helgd åt försam-

lingsfriheten. Och vi våga äfven hålla före att Rikets ständer, som år 1863 betraktade församlingsfriheten »såsom gifven», hade ännu kraftigare gifvit sin mening tillkänna för Kungl. Maj:t, om de kunnat förutse den utveckling af inskränkning i församlingsfriheten, hvarom den ofvan refererade officiella utredningen vittnar.

Men vidare framgår det af denna redogörelse, huru *olika* straffen skulle drabba de af förbud hemsökta platserna och länen här liksom vid fridlysningarne.

En del myndigheter hotade med Kungl. Maj:ts extraordinarie straffmaximum 100 kr., en del stannade vid lägre belopp. Voro då arbetarna på den ena platsen dubbelt, hälften eller blott tredjedelen så straffbara vid öfverträdelse af förbuden, som på den andra? Om något, så bevisar väl detta hela orimligheten af en sådan administrativ strafflagstiftning, där gränsernas uppdragande i så hög grad öfverlåtes till underordnade myndigheter.

Vi anföra vidare ur denna redogörelse:

»För deltagande i förbjudna folksamlingar och demonstrationer blefvo följande antal personer åtalade. Å landsbygden: 4 i Stockholms län, 11 i Göteborgs och Bohus län och 24 i Gäfveborgs län, summa 39. I städerna: 21 i Södertälje, 2 i Uppsala, 4 i Eskilstuna, 8 i Kalmar, 3 i Landskrona, 15 i Västerås och 8 i Gäfve. Af dessa blefvo 10 frikända, 64 bötfälda (böterna växlande mellan 15 och 50 kr.), 3 ålades edgång, och beträffande 23 voro målen ej afdömda, då uppgifterna under februari 1910 inkommo.»

Där dessa böter ej kunnat kontant erläggas, ha de naturligtvis förvandlats till alltmänt fängelse, och sålunda ha ett flertal medborgare fått med böter och fängelse ungälla, att de velat utöfva en dem tillkommande rätt, som flera gånger förklarats vara så »gifven», att den ej ens behöft lagens skydd. Man bör ej förundra sig, om mot bakgrunden af dylika förhållanden hos landets arbetarmassor växer fram ett bittert missnöje.

Om än år 1910 ej kan uppvisa något mot år 1909 jämförligt, är dock från detsamma att anteckna åtskilligt, hvarom ju ock de hos Riksdagens justitieombudman påtalade fallen bära vittne. Bland annat må påpekas vissa myndigheters uppställda fordran att på förhand blifva delgifna resp. talares anföranden vid vederbörligt anmälda möten, utfärdandet af mötesförbud för misshagliga talare samt fortfarande beslagtalande af demonstrationsfanor och standar med för öfrigt oangripliga inskriptioner.

I februari 1910 förbjöd polismästaren i Gäfve red. Z. Höglund att hålla ett föredrag, som var vederbörligt anmaldt, men hvars ämne polis-

1910.

mästaren ej kunde gilla. Förbudet öfverbringades till mötet af en polisstyrka på cirka 20 man, delvis beriden.

I april månad 1910 förbjöd borgmästaren i Alingsås red. Fabian Månsson att hålla ett föredrag, ahandlande tull- och försvarsfrågorna, emedan borgmästaren icke på förhand delgifvits föredragets innehåll.

I mars 1910 förbjöd magistraten i Jönköping ett föredrags hållande af hr O. Ljungdal.

I Gäfle, Norrtelje och Västerås har kommit till kännedom, att polisen förbjöd standars bärande i 1:stamajdemonstrationen emedan dessa standar hade inskriptioner, som ej tilltalade polisen.

Detta blott några exempel på hvad som fortfarande skett under de ytterst tånjbara författningarnes, ordningsstadgans § 13 och landshöfdingelinstruktionens § 10 auspiciër.

Yrkande.

Så långt de missförhållanden, som af det anförda tydligt framstå, kunna bero af lagarne och förordningarne själfva, måste den lagstiftande församlingen låta sig angeläget vara, att fortast möjligt söka undanröja dem, genom att gifva lagarne ett klarare och på samma gång ett folkligt innehåll, genom att draga upp bestämdare gränser i berörda fall för huru långt Kungl. Maj:ts administrativt lagstiftande makt bör sträcka sig. Medborgarnes fri- och rättigheter få ej vara afhängiga af ordningsstadgar och landshöfdingelinstruktioner, som tillämpas efter administrativt godtycke. Alla skäl tala alltså för att i svensk grundlag åt församlingsfriheten nu gifves det skydd, som den bör ha.

Att under nuvarande förhållanden blott söka afvakta den dag, då maktens administrativa utöfvande gentemot arbetareklassen skall ske genomgående humant och förstående, endast som en följd af myndigheternas vidgade uppfattning om sitt rätta uppträdande i klassernas ekonomiska och sociala strider, synas oss de vunna erfarenheterna icke inbjuda till. Det riktigaste och säkraste torde för visso vara, att betryggande lag här skapas och att klara bestämda former gifvas, hvilka de maktutöfvande myndigheterna skola följa vid handhafvandet af det ansvarsfulla kall, på hvars rätta utöfvande så många medborgares frihet och samhälleliga lycka så ofta beror.

Stödjande oss på den erfarenhet vi vunnit om det starkt framträdande behovet af grundlagsenligt skydd för församlingsfriheten och hänvisande till hvad vi ofvan anført, hemställa vi alltså:

att Riksdagen måtte, såsom hvilande i grundlagsenlig ordning, besluta
dels följande nya lydelse af 16 § regeringsformen:

Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrängvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärfva eller fördärfva låta, till lif, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är, och ingen afhända eller afhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom, i den ordning Sveriges lag och laga stadgar föreskrifva; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen från ort till annan förvisa; *ingen hindra i församlingsfrihetens utöfvande*; ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin religion, såvidt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Konungen låte enhvar blifva dömd af den domstol, hvarunder han rätteligen hörer och lyder;

dels följande tillägg till 86 § regeringsformen:

Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att fritt sammankomma för öfverläggning om allmänt eller enskildt ärende, samt att med öfverläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer. Närmare bestämmelser i afseende på denna rätts utöfvande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskrifver.

Skulle konstitutionsutskottet ej kunna godkänna förslagets ordalydelse, öfverlämnas till utskottet att på annat sätt, i öfverensstämmelse med motionens syfte, formulera densamma.

Stockholm den 15 mars 1911.

Ernst Söderberg.

Emil Kristenson.

A. C. Lindblad.

C. E. Svensson.
